

Tá Nyrup legði kongin

Søgan um tá Atli Dam hótti Nyrup við at slíta alt samstarv, tók hann ikki sítt krav aftur um, at danska oljufelagið Dong skuldi hava framhjárættindi í eini undirgrundaravtalu

JAN MULLER

Nögv stóð á formanninum í danska sosialdemokratínum, Poul Nyrup Rasmussen á vtri í 1992. Tá fekk hann nevnliga greið boð frá táverandi lögmanni og formanni í javnaðarflokkinum, Atla Dam tók Nyrup ikki aftur krav sítt um, at tað almenna danska oljufelagið DONG skuldi hava framhjárættindi í eini feroyskari oljuvinnu, afturfyr, at danir lótu feroyingum rættin til undirgrundina, so tók javnaðarflokkurin alt fyrri eitt sín stóul til danska broðurflokkinn aftur. Haraftrat fór hann at fyrirreika eina 10 ára ætlan fyrri avtøku av Heimastýrisskipanini.

Hetta kom fram í Degi og Viku hóskvöldið Fyrri í vikuni vísu sjonvarpið annars at siga frá einum brævaskipti millum táverandi forsætisráðharran Poul Schlüter og formannin í sosialdemokratínum, Poul Nyrup Rasmussen, ið snúði seg um yvirtøku av undirgrundini.

Har kom fram, at eftir at Schlüter hevði boðað flokkunum á fólkatingi frá, at hann fór at undirskriva avtalu við feroyingar um undirgrundina, fór danski javnaðarflokkurin fullkomiliga uppá bakkeimni og hótti við at atkvøða móti avtaluni, um ikki oljufelagið DONG varð tikið við í avtaluna. Felagið skuldi hava framhjárættindi í einum oljuútviklingi við Føroyar.

Hetta vildi Schlüter ikki hoyra talan um. Hann roknaði ikki við, at feroyingar fóru at góðtaka tað. Tá avtornaði tók Nyrup krav sítt aftur og undirgrundaravtalan varð undirskrivað, uttan at DONG varð nevnt.

Nyrup boygdi seg

Nú hetta brævaskiptið er vorðið alment hevur Atli Dam, ið var ein av feroysku høvuds-persónunum í undirgrundarmálinum, einki í móti at siga frá, hvat veruliga hendi bandan politisku leiktjóldni dagarnar undan undirskrivningini av avtaluni, hvussu tað eydnaðist at tryggja Poul Nyrup Rasmussen til at taka síni krøv aftur.

Atli Dam vísir á, at tað er ikki nakað dulmál, at danski javnaðarflokkurin var ikki fegin um undirgrundaravtaluna, sum Schlüter gjørdi við feroyingar í september 1992. Teir høvdu jú í árávis sagt, at feroyingar skuldu hava eina grønlandska skipan umfram eitt

samarbeiði millum dansk og feroysk feløg um troytan av rævnium í undirgrundini - og har danir skuldu hava fyrimunir framum útlendsk feløg.

Hetta var tí ein høvudsorsøkin til, at teir noktaðu undir grundaravtaluna, tá hon skuldi koma fyrri í fólkatinginum. Schlüter, ið tá sat í minnilutastjórn, fekk tí ikki so væl gjøgnumført ætlanina.

Ein avgjörður Schlüter

Atli Dam greiðir soleiðis frá hesi ikki sørt dramatisku støðum: -Schlüter ringdi til mín eina lítil viku, áðrenn tann 22. desember, tá avtalan skuldi undirskriva í Havn, greiddi frá støðuni hjá danska javnaðarflokkinum og segði, at um ikki hesin fráfalið síni krøv áðrenn 19. desember, so bleiv einki skrivað undir. Eg skilti hetta sjálvandi sum, at hann vildi hava meg at leggja trýst á javnaðarmenninar sigur Atli Dam og heldur fram.

Tað gjørdi eg sjálvsagt eisini, tí tað eru bert fólk, ið onga føling hava við, hvat ein kann og ikki innan Heimastýrisskipanina, sum kann hugsa, at tað bar til eftirfylgjandi at broyta eina avtalu og at feroyingar skuldu fáa míni, enn teir høvdu fingið frá Poul Schlüter. Eingin feroyingur vildi sínum fullu fimm vildi kunnað gingið við til tað.

Atli Dam royndi tí av øllum alvi at fáa hendur á Poul Nyrup Rasmussen fyrri at greiða honum frá hesum, men hann var sum farin undir heit.

-Eg setti meg í samband við framstandandi javnaðarmenn, men tað eydnaðist ikki at fáa samband við Nyrup. Tí rann freistin leygmorgunnin tann 19. desember út, og Schlüter ringdi so aftur og segði, at ferðin var avlýst.

Sum eina seinastu roynd setti Atli Dam seg í samband við Poul Nielson, fyrrv. orkumálaráðharran, sum hann frammanundan hevði illtonktan fyrri at hava ávirkað stórutakana hjá javnaðarflokkinum í hesum máli.

-Fyrst var eg tó noyddur at fáa mær undirtøku frá nevndini í javnaðarflokkinum til at leggja so sterkan trumf á sum møgulegt. Eg ringdi til næstformannin, Dan Petersen, sum var eitt sindur skelkaður av ætlanini, tí tað var sýntist so víð-

gongd, men hann tók tó undir við hesum kortini.

Tá Poul Nielson kom til telefonina legði Atli Dam sera hart út og skuldi tei hann fyrri ikki at hava skilt, hvat ein kundi í einum ríkisfelagsskapi og ikki.

-Okkara boð vóru púra greið. Um danski javnaðarflokkurin framtíð eitt so imperialistiskt inntív í Føroyum, sum nú vandi var fyrri, so var alt tað, sum Heimastýrisslógini byggi á, oyðilagt fyrri ævigar tíðir - og tá kundu vit eins væl sjálvir uppgæva henda ríkisfelagsskap. Eg segði honum, at vit bemanvegin tóku fólkatingsmannin í danska tingbókinum og slitu alt samstarvið. At vit síðani fóru at leggja eina ætlan fram fyrri javnaðarfólk og Føroya fólk, sum snúði seg um at avvikla heimastýrið yvir 10 ár. Og tá fingi danir so ongan dropa av olju.

Atli Dam sigur víðari, at hann sjálvandi ikki ynskti at avvikla henda ríkisfelagsskap, men støðan var nú tann, at um danir kortini framtíð hetta álop, so kundu feroyingar eins væl gera tað sjálvir. Tí tá var jú alt mist kortini.

Nú stóð á gomlum nøglum. Klokkan mundi vera út móti 14 leygdag. Ferðin hjá Schlüter var avlýst. Klokkan 14.30 ringdi Poul Nyrup loksins til Atla Dam og segði, at javnaðarflokkurin tók aftur síni krøv.

-Eg ringdi til Schlüter og spurdi, um hann ikki kortini kundi koma. Hann játtaði og kom mánadag 21. desember til Føroya, har avtalan so var undirskrivað.

Eftirtíðin prógvaði

Atli Dam leggur aftrat, at gongdin í oljumulnum síðani hevur víst, at tað var rætt at vísa aftur kravinum frá danska javnaðarflokkinum.

-Hetta hevur eftirtíðin prógvað. Ahugin frá oljufeløgnum hevur verið sera stórur just tí, at tey hava kunnað bjóða seg fram á jøvnum fót. Hesi ein tjóð ella eitt felag framhjárætt, hvar var so áhugin hjá øllum teimum, sum hava virkað og sum helst eisini ávirka, at ein møgulegur oljuútviklingur kemur í gongd nögv fyrri enn hann annars vildi komið, um eitt ávíst felag hevði so stór framhjárættindi spyr fyrrverandi lögmaður.

Atli Dam vísir eisini í hesum sambandi á, at umrøddi Poul Nielson hevði

Tað eydnaðist ikki Poul Nyrup Ramussen at fáa síni krøv um framhjárætt til danskt oljufelag við í avtaluna, tá Schlüter og Atli Dam undirskrivaðu hana í 1992

uppskot um, at seismiska arbeiðið skuldi fremjast av Thetis, og at 300 mill. kr., helvt í helvt danskar og feroyskar, skuldu útvegst til hetta arbeiðið.

-Tá vit siggja, hvat vit í veruleikanum fingi burtur úr við at fáa útlendskt felag at gera hesar kanningar ókeypis, so er greitt, at vit høvdu verið nögv verri fyrri við loysnini hjá Nielson og Nyrup, sum helst eisini hevði gjørt, at vit vóru ikki komnir so langt sum nú, og helst hevði tað eisini kostað okkum meira enn tær 150 mill. kr.

Atli Dam sigur seg alt í alt vera sera fegin um, at hann í endanum av síni embættistíð í Tinganesi fekk hesi viðurskipti uppá pláss. Hann var sjálvur ein av oddamonnunum aftanfyrri tær samráðingar, sum byrjaðu seinnu helvt av sjevtíðunum um yvirtøku av undirgrundini og sum endaðu í 92 við undirskrivning av einum sáttamála, sum hevði eittans danskt fingamerki, nevniliga, at fingi við munandi burtur úr skuldi samráðast um minkan av blakkinum.

Marita gjørdi bart

Fyrrverandi lögmaður vísir í hesum sambandi eisini á, at danir í sambandi við kreppuloysninar eftirfylgjandi roynd, hvat teir kundu fyrri at fáa broytt undirgrundaravtaluna soleiðis, at har kom at standa nakað um afturgjalding av lánnum, um so var, at olja var funnin.

-Men har gjørdi Marita Petersen, sum tá var lögmaður, bart og gav donum greið boð um, at undirgrundaravtalan skuldi ikki nertast. Og hesum boygdi stjórnin seg fyrri.

-Nú tá feroyingar hava stríðst 70- og 80-árin og inn í 90-iti at fáa undirgrundina á feroyskar hendur, er tú so nøgdur við lann útvikling, sum hevur verið síðani tá!

-Nú veit eg væl, at tað eru summir, sum hava hug at siga, at okkurt er, sum ikki tolar dagsins ljós - tí hvi var Dopas í Lopra og hava teir ikki undirhonds fingið avtalur! Har havi eg tað álit

á okkara oljufyrising, sum hevur roynst munandi betri og meira kvalifiserað, enn nakar kundi droymt tá, tá teir siga, at teir tóku tað besta tilboðið. Eg haldi ikki, at danir har hava fingið framhjárætt. At ein ikki hevur framhjárætt merkir væl heldur ikki, at ein ikki skal hava rætt. Eg meti tað sum positivt, at dansk feløg eru áhugað í útviklinginum her og eru við til at skapa kapping. Tað siggja vit jú

av, at tey eru vorðin partur av fleiri útlendskum sam-tøkum, hvat ikki hevði verið hent, um danir høvdu onkran eksklusivan rætt. So eg eri ikki so bangin fyrri fram-tíðini á hesum økinum.

Atli Dam sigur víðari, at høvdu danir havt fingið henda framhjárætt, so hevði tað ikki verið so lætt at fingið bretsk, hálendsk, dansk, amerikansk og norsk feløg og samtøk at virka her.

Rættin til undirgrundina eiga vit

JAN MULLER

Tað eru ikki øll, sum halda, at tað var ein so góð undirgrundaravtala, sum m.a. Atli Dam kom heim við í 1992. Hvat hevur Atli Dam tí at siga til tær atfinningar, sum hava verið móti undirgrundaravtaluni; at tað hann kom heim við í veruleikanum var ein veinkjaskerdur fuglur!

-Hasum eri eg ikki samdur í. Hóast summir halda teoretiskt, at Heimastýrisslógini kann setast úr gildi av fólkatinginum einsamallum, so er hetta ikki rætt. Vit vita, at spurningur sum ognarrættur og Højhedsrættur eru hugtøk uttan veruligt innihald, men tí tess at sleppa undan framhaldandi tjaki og misskiljingum um hetta, er hesin spurningurin nakað, sum sjálvandi skal byggjast inn í eina sjálvstýrisslóg, ið avloysir Heimastýrisslógina. Og tá hon fer úr gildi er tjakið ein heimildirama sambært henni lokið. Tí her tað væl til at stýra sær sjálvum sum ein tjóð á jøvnum fót við danir, hóast tú hevur ein ríkisfelagsskap.

Atli Dam heldur tí ikki, at útlendsk oljufeløg hava

nakra orsök til at bera ótta fyrri tí, sum er komið fram um, at vit ikki eiga rættin til undirgrundina.

-Rætturin til at umsita tilfeingið eiga við sambært hesi avtalu, eisini rættin til inntøkur og útreiðslur. Hetta kann ikki broytast av fólkatinginum og als ikki tá sjálvstýrisslógini er fingin til haldar. Tí skilji eg ikki, at teir, sum tosa so nögv um sjálvstýri, ikki hava viljað farið til verka í Stjórnarmálevndini. Tað er ongantíð oy skjótt at fáa hetta arbeiðið byrjað.

Atli Dam heldur ikki, at vit eiga at vera blind fyrri, at vandin við at stjórnin í eina avtalu um búskaparlig viðurskipti nærum kundi seta Heimastýrisslógina úr gildi, ikki er burtur enn.

-Hann má og kann bert og best fáast burtur við eina sjálvstýrisslóg. Vit hildu okkum vera væl vard skattaborgarans vegna, av tí meginparturin av skuldini var privat, men við eina handavending var hon koppað inn í landskassan. Nettuppi tað okkum tørvarði tey neyðugu stýringsambodini, sum ein sjálvstýrisslóg skal hava, eitt nú fíggiareftirlit.